

26.9.2003

2401/4/01

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kirsti Kurki-Suonio

**KYSYMYS SALASSAPIDOSTA PERHEASIOIDEN ERI
SOVITTELUUOTOJEN YHTEYDESSÄ ERITYISESTI SOSIAALIHUOLLON
ASIAKKAAN NÄKÖKULMASTA**

1

KANTELU

Pyysitte 1.10.2001 päivätyssä kirjeessänne oikeusasiamiestä tutkimaan A:n kaupungin perheneuvolan psykologin B:n menettelyä. Mielestänne B oli rikkonut salassapitoa koskevia lainkohtia, kun hän oli antanut Teidän ja entisen vaimonne kanssa käydyistä neuvotteluista tietoja lapsenne huoltoon ja tapaamisoikeutta varten tehtyyn selvitykseen. B on mielestänne antanut selvitystä varten Teistä myös sellaisia tietoja, jotka perustuvat entisen vaimonne yksin kertomaan omalla käynnillään.

Vastineessanne, joka on päivätty 23.10.2002, esitätte lisäksi, että mielestänne B toimi asiassanne avioliittolain mukaisena perheasioiden sovittelijana ja että hänellä oli tämän vuoksi asiassanne korostettu salassapitovelvollisuus.

Lisäksi esitätte B:n tietoja antaessaan suosineen entistä vaimoanne lapsenne huoltoon ja tapaamisoikeutta koskevassa riidassa. Mielestänne hän toimi näin myös esiintyessään todistajana A:n käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa huoltoon ja tapaamisoikeutta koskevassa oikeudenkäynnissä, jolloin hän mielestänne käytti näitä tietoja Teitä vastaan.

3

RATKAISU

A:n kaupungin perheneuvolan psykologin B:n A:n käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa antaman todistajankertomuksen arviointi ei kuulu oikeusasiamiehen tehtäviin eikä tämän vuoksi ole otettu tutkittavakseni niitä väitteitä, jotka kohdistitte hänen menettelyynsä hänen ollessaan tuomioistuimessa todistajana.

Perustelen tätä kannanottoani sillä, että todistajana toimiminen on kansalaisvelvollisuus ja todistajana kuultavaa virkamiestäkin on lähtökohtaisesti tarkasteltava nimenomaan tästä roolista aiheutuvien velvoitteiden näkökulmasta. Hänen esittämiensä lausumien arviointi on ensikädessä asiaa käsittelevän tuomioistuimen tehtävä. Todistajan menettelyä voidaan myös arvioida erillisessä rikosprosessissa. Katsonkin, että todistajan kertomuksen arviointi voi vain poikkeustapauksessa kuulua oikeusasiamiehen tehtäviin. Tässä tapauksessa

näin ei ole asianlaita.

Muilta osin olen tutkinut asian ja katson, ettei psykologi B ole toiminut asiassanne vastoin lakia tai velvollisuuksiaan. Perusteluni ovat seuraavat.

4

PERUSTELUT

4.1

Tapahtumat

Kävitte 25.2.2000 yhdessä entisen vaimonne kanssa A:n kaupungin perheneuvolassa keskustelemassa psykologi B:n kanssa parisuhteenne ongelmista. Keskustelu käytiin B:n kanssa sen vuoksi, että entinen vaimonne kävi hänen vastaanotollaan pitempään avioliitossanne kokemiensa vaikeuksien vuoksi. Kerotte kirjeessänne, että annoitte luvan käyttää tuolloin antamiinne tietoja tarvittaessa viranomaisten välisessä työssä.

A:n kaupungin perheneuvola n sosiaalityöntekijät C ja D laativat A:n kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunnalta pyydetyn selvityksen A:n käräjäoikeudelle poikanne huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaisemiseksi. Selvitys on päivätty 30.3.2001. Perheneuvolan sosiaalityöntekijät haastattelivat mm. psykologi B:tä selvitystä varten. Selvityksen mukaan B:n haastattelu on tapahtunut 22.3.2001. Lisäksi käytettävissä olevasta selvityksestä ilmenee, että B on tutustunut haastattelunsa perusteella laadittuun selvityksen jaksoon (s. 9) ja hyväksynyt sen pitäen sitä yhtäpitävänä antamiensa tietojen kanssa.

4.2

Oikeudellinen arvio

Olette vastineessanne lähtenyt siitä, että kyseinen käyntinne 25.2.2000 psykologi B:n luona merkitsi avioliittolain I osan 5 luvun mukaista perheasioiden sovittelua ja että siihen tulisi sen vuoksi soveltaa kyseisen luvun 23a §:n mukaista korostettua salassapitovelvollisuutta.

Avioliittolain I osan 5 luvun (411/1987) 20 §:n ensimmäisen momentin mukaan perheessä esiintyvät ristiriidat on pyrittävä ensi sijassa selvittämään asianosaisten välisissä neuvotteluissa ja ratkaisemaan sopimuksella. Toisen momentin mukaan perheasioiden sovittelijat antavat pyynnöstä apua ja tukea, kun perheessä esiintyy ristiriitoja. Lainkohtaa koskevassa hallituksen esityksessä korostetaan sitä, että perheasioiden sovittelun tulisi olla käytettävissä kaikissa perheen ongelmatilanteissa riippumatta siitä, onko avioliitto tarkoitus purkaa vai ei. "Sovittelu olisi pyynnöstä ja vapaaehtoisuuteen perustuen kaikkien perheenjäsenten käytettävissä aina silloin, kun perheessä esiintyy ristiriitoja, joita perheen kesken ei ole onnistuttu sopimaan. Sovittelijoiden tehtävänä sekä avioerojen yhteydessä että muulloinkin olisi erityisesti kiinnittää huomiota perheen alaikäisten lasten asemana turvaamiseen. Yksityiskohtaiset ohjeet perheasioiden sovittelusta antaisi sosiaalihallitus." (HE 62/1986, s. 18.)

Sosiaalihuoltohallitus antoi sovittelun järjestämisestä ohjeet vuonna 1987 (*Perheasioiden sovittelun järjestäminen 1/1987*). Näiden ohjeiden mukaan perheasioiden sovittelu liittyy avioeroon, yhteiselämän purkamiseen tai näiden uhkaan, johon puoliset hakevat apua. Toiseksi perheasioiden sovittelua voi ohjeiden mukaan olla myös muu ristiriitatilanteeseen annettu apu, jos puoliset pyytävät nimenomaan perheasioiden sovittelua.

B on todennut selvityksessään lähteneensä asiaa tulkitessaan mainituista sosiaalihuoltohallituksen ohjeista, joihin hänen mukaansa on kiinnitetty huomiota myös alan täydennyskoulutuksessa. Näiden vuonna 1987 annettujen ohjeiden mukaan perheasioiden sovittelua on arvioitu myös vuonna 2001 ilmestyneessä sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen julkaisemassa oppaassa sosiaalitoimelle "Lapsen etu erotilanteessa" (s. 48 alk.). Tätä perheasioiden sovittelua koskevaa tulkintaa voitaneen edellä selostetun perusteella pitää vakiintuneena.

B:N mukaan Te ja entinen vaimonne ette hänen luonaan käydessänne 25.2.2000 olleet eroamassa tai purkamassa yhteiselämäanne. Hänen mukaansa ette myöskään yhdessä pyytäneet nimenomaan sovittelua. Koska sovittelusta ei Teidän käydessänne ollut sovittu, hän ei myöskään tilastoinut käyntiänne perheasioiden sovitteluksi. Perheasioiden sovittelusta pidetään erillistä tilastoa.

Näette itse käyntinne liittyneen kokonaisuutena siihen tapahtumasarjaan, joka johti avioeroonne. Ette nähdäkseen kuitenkaan itsekään esitä, että olisitte tuolloin vaatinut nimenomaan sovittelua tai että käyntinne yhteydessä olisi konkreettisesti keskusteltu avioerosta.

Edellä sanotun lisäksi otan B:n menettelyä arvioidessani huomioon myös, että kerrotte 1.10.2001 päivätyssä kirjeessänne antaneenne suostumuksenne sille, että 25.2.2000 tapahtunutta käyntiä koskevia tietoja voidaan käyttää tarvittaessa viranomaisten välisessä työssä. Esitätte itse, että suostumuksenne ei koskenut tietoja, joita selvitykseen otettiin sen perusteella, että silloinen puolisonne kertoi niistä omilla yksilökäynneillään B:lle. B on kiistänyt, että hänen antamansa tiedot olisivat koskeneet muuta kuin yhteistä käyntiänne 25.2.2000 eikä tätä koskevan väitteenne tueksi ole esitetty näyttöä.

Käytettävissäni oleva selvitys ei myöskään anna aihetta epäillä B:n menetelleen puolueellisesti tietoja antaessaan.

En siis katso A:n kaupungin perheneuvolan psykologin B:n menetelleen asiassanne vastoin lakia tai laiminlyöneen siinä velvollisuuksiaan.

Totean kuitenkin lopuksi, että pidän ongelmallisena sitä, että sosiaalihuollon asiakkaalla ei ehkä aina ole tarkkaa käsitystä siitä, millainen salassapitosuoja koskee kutakin neuvottelutilannetta. Tulen tämän vuoksi ottamaan omasta aloitteestani tutkittavakseni kysymyksen salassapidosta perheasioiden eri sovittelumuotojen yhteydessä erityisesti sosiaalihuollon asiakkaan näkökulmasta.

Lähetän tämän vastaukseni tiedoksi myös psykologi B:lle.

26.9.2003

2059/2/03

Sosiaali- ja terveysministeriö

SELVITYS- JA LAUSUNTOPYYNTÖ

Tutkittavanani on ollut kantelu, jossa kantelija arvosteli perheneuvolan psykologia siitä, että tämä antoi perheneuvolan sosiaalityöntekijöiden käyttöön perheasiaa koskevien neuvottelujen yhteydessä saamiaan tietoja. Sosiaalityöntekijät laativat psykologin ja kyseessä olevan pari skunnan neuvotteluista yhteenvedon näiden yhteisen lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa oikeusriitaa varten tekemäänsä selvitykseen, jonka käräjäoikeus oli pyytänyt lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain 16 §:n nojalla.

Kantelua tutkittaessa kävi ilmi, että kantelija ja asianomainen psykologi arvioivat eri tavoin, sitä, oliko kysymyksessä ollut neuvottelu ollut avioliittolain I osan 5 luvun tarkoittamaa perheasioiden sovittelua. Tämän sovittelun osalta sovittelijan salassapitovelvollisuuteen sovelletaan kyseisen luvun 23a §:n mukaista korostettua salassapitovelvollisuutta. Sovittelijaan ei kyseisen lainkohdan mukaan sovelleta lain sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000/812) 3 ja 4 luvun mukaista oikeutta ja velvollisuutta saada ja antaa tietoja. Kantelijan käsityksen mukaan psykologilla ei olisi ollut oikeutta antaa neuvottelua koskevia tietoja selvitystä varten.

Avioliittolain I osan 5 luvun (411/1987) 20 §:n ensimmäisen momentin mukaan perheessä esiintyvät ristiriidat on pyrittävä ensi sijassa selvittämään asianosaisten välisissä neuvotteluissa ja ratkaisemaan sopimuksella. Toisen momentin mukaan *perheasioiden sovittelijat antavat pyynnöstä apua ja tukea, kun perheessä esiintyy ristiriitoja*. Lainkohtaa koskevassa hallituksen esityksessä korostetaan sitä, että perheasioiden sovittelun tulisi olla käytettävissä kaikissa perheen ongelmatilanteissa riippumatta siitä, onko avioliitto tarkoitus purkaa vai ei. "Sovittelu olisi pyynnöstä ja vapaaehtoisuuteen perustuen kaikkien perheenjäsenten käytettävissä aina silloin, kun perheessä esiintyy ristiriitoja, joita perheen kesken ei ole onnistuttu sopimaan. Sovittelijoiden tehtävänä sekä avioerojen yhteydessä että muulloinkin olisi erityisesti kiinnittää huomiota perheen alaikäisten lasten asemana turvaamiseen. Yksityiskohtaiset ohjeet perheasioiden sovittelusta antaisi sosiaalihallitus." (HE 62/1986, s. 18.)

Sosiaalihallitus antoi sovittelun järjestämisestä ohjeet vuonna 1987 (*Perheasioiden sovittelun järjestäminen 1/1987*). Näiden ohjeiden mukaan perheasioiden sovittelu liittyy avioeroon, yhteiselämän purkamiseen tai näiden uhkaan, johon puoliset hakevat apua. Toiseksi perheasioiden sovittelua voi ohjeiden mukaan olla myös muu ristiriitatilanteeseen annettu apu, jos puoliset pyytävät nimenomaan perheasioiden sovittelua.

Näiden vuonna 1987 annettujen sosiaalihuollon ohjeiden mukaan perheasioiden sovittelua on arvioitu myös vuonna 2001 ilmestyneessä sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen julkaisemassa oppaassa sosiaalitoimelle "Lapsen etu erotilanteessa" (s. 48 alk.). Tätä perheasioiden sovittelua koskevaa tulkintaa voitaneen tällä perusteella pitää vakiintuneena. Edellä mainitussa tapauksessa perheneuvolan psykologi vetosikin tähän tulkintaan. Hänen mukaansa sovittelusta ei ollut sovittu eikä avioeron mahdollisuus tullut neuvottelujen aikana esille. Kyseessä olikin hänen mukaansa vakava parisuhdekriisi, ei perheasioiden sovittelu.

Pidän tätä tulkintaa sosiaalihuollon asiakkaan kannalta kuitenkin ongelmallisena. Tähän on seuraavia syitä.

Parisuhteen ongelmia voidaan kunnan sosiaalihuollon piirissä käsitellä myös muussa yhteydessä kuin varsinaisessa avioliittolain säätelemässä sovittelussa. Perheen ja lasten ongelmista voidaan neuvotella perhe- ja kasvatusneuvolassa (sosiaalihuoltolain 17 § 1 mom. 2 kohta). Vanhempien erilaisia näkemyksiä voidaan sovittaa yhteen myös neuvoteltaessa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevasta sopimuksesta (sosiaalihuoltoasetus 17 § 2 mom., laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8 §) tai laadittaessa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan riidan ratkaisemista varten tuomioistuimelle sen pyytämään selvitystä (laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 16 § 2 mom.) Sovittelu kuuluu myös lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanoa koskevaan menettelyyn (laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta 2 luku).

Vakiintuneen tulkinnan mukaan näihin edellä mainittuihin parisuhdetta ja perhettä koskeviin neuvotteluihin tai sovitteluihin ei kuitenkaan yleensä sovelleta avioliittolain mukaiseen sovitteluun liittyvää korostettua salassapitovelvollisuutta, vaan niiden osalta sosiaalihuollon työntekijän oikeus saada ja antaa asiakasta koskevia tietoja määräytyy sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädettyssä laissa olevien säännösten mukaisesti. Tämän lain säännökset koskevat sosiaalihuoltoa yleisesti. Niistä seuraa, että lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaan selvitykseen voidaan ottaa tällaisessa sovittelussa esiin tullutta tietoa. Näin on sen vuoksi, että tällaiseen selvitykseen voidaan ottaa salassa pidettävää tietoa, jos se on välttämätöntä mm. lapsen edun vuoksi (laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 16 §:n 3 momentti, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 18 §:n 1 momentti, 812/2000).

Jos asiakas ei tunne vallitsevaa tulkintaa siitä, koska sovittelua on pidettävä nimenomaan avioliittolain mukaisena sovitteluna, tai jos hän ei ole muusta syystä osannut vaatia juuri tällaista sovittelua, tietoja hänen perhettään ja parisuhdettaan koskevista neuvotteluista voi hänen odottamattaan päätyä lapsen huollosta tuomioistuimelle annettavaan selvitykseen. Riippumatta alkuperäisestä tarkoituksestaan selvitykseen otetut tiedot voivat kääntyä asiakasta vastaan tai hän voi ainakin itse kokea asian näin. Rajanveto sovittelun ja muun neuvottelun välillä on siis asiakkaan kannalta erityisen merkityksellinen kysymys.

Niissä perusteluissa, jotka hallituksen esityksessä on annettu korostetulle salassapidolle avioliittolain mukaan, todetaan seuraavasti:

"Sovittelukeskusteluissa pitäisi voida käsitellä kaikkia sellaisia asioita, jotka liittyvät perheen ongelmiin ja tehtäviin ratkaisuihin. Perheenjäsenten on oltava varmoja siitä, ettei keskustelussa esiin tulevia seikkoja missään yhteydessä tulla käyttämään heitä vastaan. (HE 62/1986 s. 47).

Sosiaalihuollon asiakkaan asemaa ja oikeuksia koskevan lain mukaan asiakkaalla on oikeus saada laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua (4 §). Tätä silmälläpitäen pyydänkin, että sosiaali- ja terveysministeriö antaisi selvityksen perheasioiden eri neuvottelu- ja sovittelumuotoihin liittyvien erilaisten salassapitosäännösten tarkoituksenmukaisuudesta sosiaalihuollon asiakkaan näkökulmasta. Pyydän ministeriötä myös antamaan asiassa lausunnon ja kiinnittämään siinä huomiota asiakkaan perusoikeuksien toteutumiseen.

Pyydän lähettämään selvityksen ja lausunnon käyttöni 21.11.2003 mennessä.